

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ

У науковій розвідці проаналізовано історичний аспект поняття «педагогічна технологія», визначено рівні функціонування та педагогічні умови застосування сучасних педагогічних технологій у ВНЗ України.

Актуальність дослідження

В теперішніх умовах трансформації світового освітнього простору тема освітніх технологій та безпосередньо впровадження інноваційної освіти посідає провідне місце в педагогічному дискурсі останніх років. Головним недоліком традиційної освіти вважається те, що «акцент, як правило, ставлять на запам'ятовування знань та їх перевірку, але спеціаліст, який був підготовлений у такий спосіб, може розгубитися у будь-якій новій ситуації» [1, 17]. На думку академіка АПН України В. Андрушенка, є потреба «радикальної модернізації» [2, 5] змісту освіти у зв'язку з входженням України у Болонський процес. Науковець Н. Абашкіна зазначає, що «соціальний запит в країнах ЄС спрямований на професійну підготовку працівників, які в змозі приймати самостійно, індивідуально й професійно вивірені рішення... В суспільстві сервісу та знань вирішального значення набуває інтелектуальна праця, і у цьому зв'язку найголовнішим капіталом стає ґрунтовна освіта, творча ініціатива і компетентність» [3, 118]. Вищезазначена установка вимагає реформування усього змісту освіти та застосування нових педагогічних підходів до навчання. Останнім часом спостерігається змістовна переорієнтація навчальних програм, де головну роль відіграє **компетентнісний підхід**.

Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») акцентує увагу на вирішенні пріоритетного завдання освітньої галузі – «створенні життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації» [4].

Зазначимо, що особливої значущості набувають проблеми впровадження **інноваційних педагогічних технологій** у навчально-виховний процес ВНЗ. Успішність розв'язання цих проблем безпосередньо залежить від стану науково-

методичної роботи та управління нею у кожному навчальному закладі. Особливий інтерес до цього питання пояснюється передусім необхідністю оновлення та удосконалення змісту навчальних курсів, їхньою адаптацією до вимог часу за умов використання компетентнісного підходу. Останній неможливо уявити без залучення інноваційних педагогічних технологій, що відкривають шлях українській системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників до входження у світовий культурно-освітній простір.

Мета нашої наукової розвідки – дослідити зміст поняття «інноваційні педагогічні технології» в сучасному навчально-виховному процесі ВНЗ.

Аналіз результатів наукових досліджень і виклад основного матеріалу

Основною метою освіти, на думку академіка АПН України І. Зязюна, є «всезагальний розвиток особистості, формування її культури, індивідуальний досвід, творча інтуїція і творча самовіддача, соціальна та екологічна відповідальність, глобальна самосвідомість... Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини» [6, 5]. Ми вважаємо, що саме **інноваційність** забезпечує такі умови розвитку особистості, самовдосконалення та ініціативи.

На думку авторів сучасної «Енциклопедії освіти», **головна мета інновацій в освіті** кін. ХХ – поч. ХХІ ст. – «необхідність відповідати викликові глобалізаційних трансформацій, екологічних проблем, полікультурних тенденцій у світі... Характерним для нашого часу є утвердження пріоритету інноваційного розвитку освіти на основі модернізації всіх складових системи (змісту, педагогічних технологій..., підготовки педагогічних кадрів, управління, фінансування тощо)» [7, 339].

У «Глосарії сучасної освіти» **інновація в освіті** тлумачиться як «процес, що призводить до

змін у свідомості і педагогічній діяльності викладачів і тих, які навчаються, у заздалегідь запланованому напрямі за умови, що зміни, котрі відбуваються у діяльності, можна зафіксувати» (переклад з рос. тут і далі наш. – В. Є.) [8, 75].

Наразі *проблемами інновацій* опікуються такі дослідники: сербський педагог К. Ангеловський, англійські та американські педагоги Х. Барнет, Д. Гамільтон, Н. Грос, М. Єльмандра, У. Кінгстон, Н. Лагервей, М. Майлз, А. Хаберман, Р. Хейвлок. Були створені і працюють інформаційні служби: Центр дослідження інновацій в освіті під егідою ЮНЕСКО, Азіатський центр педагогічних інновацій та розвитку освіти. Міжнародне бюро з питань освіти у Парижі друкує періодичні видання: «Інформація та інновація в світі» та «Педагогічні інновації».

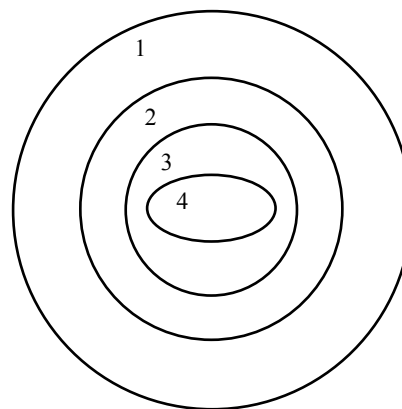
В Україні дослідженням та впровадженням *інноваційних педагогічних технологій* у навчально-виховний процес займаються провідні педагоги: К. Бондарева, Л. Буркова, Р. Гуревич, І. Дичківська, М. Єменко, І. Зязюн, О. Іонова, О. Козлова, Г. Лаврентьєва, Л. Макрідіна, В. Паламарчук, А. Підласий, І. Підласий, С. Сисоєва, Є. Чернихович та інші.

В основі сучасних педагогічних технологій лежать ідеї великих педагогів минулого: Я.-А. Коменського (принцип природовідповідності), Ж.-Ж. Руссо (ідея вільного розвитку), І. Песталоцці (поєднання в навчанні наукових знань і гармонійного розвитку), К. Роджерса (пізнання через досвід), І. Гербарта (активність учня, яким керує вчитель), А. Дістервега (принципи самодіяльності та самореалізації), Дж. Дьюї (активна роль учнів у навчальному процесі). Таке поняття, як «освітня технологія» використовувалося у 30-х роках ХХ ст. у педології та наукових працях з рефлексології (В. Бехтерев, І. Павлов, О. Ухтомський, С. Шацький).

Український науковець І. Дичківська вважає правомірним розмежування змісту таких понять, як «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання (виховання, управління)», оскільки кожне з них має свою ієрархію цілей, завдань, змісту [11, 67].

Академік АПН України С. Гончаренко пише: «*технологія навчання* (з грецької – мистецтво слова, навчання) – за означенням ЮНЕСКО, це в загальному розумінні системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання та засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти» [12, 331].

За українським науковцем Л. Бурковою унаочнимо *рівні функціонування технологій навчально-виховного процесу* (рис. 1) [13, 19]:

Умовні позначення:

1. Освітні технології
2. Педагогічні технології
3. Дидактичні технології навчання
4. Педагогічна техніка

Рис. 1. Рівні функціонування технологій навчально-виховного процесу

У «Глосарії сучасної освіти» знаходимо таке визначення *освітньої технології*: «під освітньою технологією розуміють систему засобів, методів організації і управління навчально-виховним процесом, що дає змогу виконати певні умови досягти заданого освітнього рівня. Ця система є інтегральним комплексом, що включає людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності для аналізу проблем планування, управління і забезпечення всіх аспектів засвоєння знань» [14, 144].

При розгляді *педагогічної технології* як сукупності методів навчання, можна редуціювати аналіз педагогічних технологій до систематизації та класифікації методів навчання. У більшості випадків метод навчання визначається «як спосіб взаємопов'язаної діяльності педагогів і тих, хто навчається, для досягнення певних навчально-виховних цілей» [15, 47]. Будь-який метод навчання можна розглядати на теоретичному рівні: як модель діяльності, що проектується особистістю, тобто ідеальне уявлення про можливу і необхідну норму діяльності для досягнення цілі. В основі педагогічної технології лежать механізми управління навчальним процесом, що забезпечує гарантоване отримання запланованих освітніх результатів, проектування і відтворення навчального циклу.

Термін «педагогічна технологія» з'явився в освіті порівняно недавно. Стосовно навчального процесу його вжив у 1886 р. англієць Дж. Саллі (1842–1923) [11, 58]. Однак дотепер триває дискусія, що виявляється у розмаїтті визначень цього поняття. Ґрунтовний аналіз наукових джерел дав можливість нарахувати понад триста визначень поняття «педагогічна технологія» [16].

За сучасною «Енциклопедією освіти» *«педагогічні технології»* – технології, які забезпечують перетворення педагогічного процесу в освітній установі на цілеспрямовану діяльність усіх його суб'єктів» [7, 661].

«Енциклопедичний словник педагогічний» визначає *педагогічну технологію* як «сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дають можливість успішно реалізовувати поставлені освітні цілі» [18, 191].

Автори монографії «Педагогічні технології у неперервній професійній освіті» С. Сисоєва, А. Алексюк, П. Воловик визначають *педагогічну технологію* як «систему найбільш раціональних способів досягнення поставленої педагогічної мети, наукову організацію навчально-виховного процесу, що визначає найбільш раціональні й ефективні способи досягнення кінцевих освітньо-культурних цілей» [19, 27].

Автори посібника «Педагогічні технології» О. Падалка, А. Нісімчук, І. Смолюк пишуть, що *педагогічна технологія* – «це наука про розвиток і освіту, навчання і виховання особистості школяра на основі позитивних загальнолюдських якостей та досягнень педагогічної думки, а також основ інформатики» [17, 9]. Науковець П. Сікорський під педагогічною технологією розуміє алгоритм організації ефективного засвоєння знань та умінь, що забезпечує досягнення запланованих результатів [20, 7]. Російський науковець Д. Чернілевський розглядає педагогічну технологію як інтегративну систему дій, що забезпечує на засвоєння знань, набуття професійних умінь і формування особистісних якостей тих, хто навчається, відповідно до заданих цілей [22, 15]. Автори посібника «Педагогічна технологія» І. Прокопенко та В. Євдокимов визначають педагогічну технологію як системне використання принципів на основі новітніх досягнень науки і техніки, що підвищує ефективність навчального процесу [23, 105]. На думку науковця з Росії С. Змєєва, педагогічна технологія – це система активних дій учасників, що гарантує досягнення поставлених цілей навчання [24, 42]. Академік АПН РФ І. Підласий визначає педаго-

гічну технологію як «усе те, що знаходиться у проміжковій між метою і результатом» [25, 345]. Водночас М. Кларін означає цей термін як напрям у педагогіці, котрий ставить за мету підвищити ефективність освітнього процесу, гарантує досягнення запланованих результатів навчання [26, 3]. Для В. Безпалька це – проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці, як змістова техніка реалізації навчально-виховного процесу [11, 64–65]. Професор О. Пометун та Л. Пироженко визначають *педагогічну технологію* як «науково обґрунтовану педагогічну (дидактичну) систему, яка гарантує досягнення певної навчальної мети через чітко визначену послідовність дій, спрямованих на розв'язання проміжних цілей і заздалегідь визначений остаточний результат» [21, 19]. Ця думка, щодо визначення педагогічних технологій для нас найбільш ближча.

Інноваційні педагогічні технології ефективно реалізуються у навчально-виховному процесі ВНЗ за наявності певних педагогічних умов. До *операційно-дійової складової педагогічних умов* ми відносимо кредитно-модульну систему організації навчального процесу, латеральне та коопероване навчання, проблемне навчання та інформаційно-комп'ютерні технології навчання. До *психологічної складової* – стереотипи у ставленні до нового, стилі спілкування, індивідуальні уподобання, розвиток пізнавальних інтересів та таке інше. До *змістовно-технологічної складової* – навчальний тренінг, соціодраму, психодраму, прийом «дебати», метод «акваріум», кейс-метод та т. і. Особливо хочеться зазначити, що створювати названі вище педагогічні умови необхідно не лише у процесі навчання студентів, а й при навчанні викладачів. Як відомо, останнє відбувається у процесі організації системи методичної роботи кафедр, інститутів, університетів.

Отже, формування у ВНЗ компетентного фахівця нового типу можливо здійснити шляхом залучення у освітню практику інноваційних педагогічних технологій, що мають доповнити, а, в деяких випадках, замінити традиційні підходи у навчанні та вихованні.

1. Голубева М. О., Сгорова В. В. Історія виникнення і розвитку методу випадків і ситуацій / М. О. Голубева, В. В. Сгорова // Наукові записки НаУКМА : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – 2006. – Т. 59. – С. 16–21.
2. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5–9.
3. Абашкіна Н. Розвиток професіоналізму майбутніх фахівців Німеччини та Великої Британії в умовах європейської інтеграції / Н. Абашкіна // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. – Київ, Глухів. – РВВ ГДПУ, 2005. – 234 с. – С. 118–120.
4. <http://zakon.nau.ua/doc/?code=896%E0-93-%EF>
5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.
6. Зязюн І. А. Культура в контексті політики та освіти / І. А. Зязюн // Мистецтво та освіта. – 1998. – № 2. – С. 2–8.
7. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
8. Глоссарий современного образования / Под ред. В. И. Астаховой. – Харьков : ОКО, 1998. – 272 с.
9. Ягупов В. В. Педагогіка : Навч. посіб. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.
10. Зязюн І. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. – К., Глухів. – РВВ ГДПУ, 2005. – 234 с.

11. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
12. Український педагогічний словник / За ред. С. У. Гончаренка. – К. : Либідь, 1997. – 563 с.
13. Буркова Л. Технології в освіті / Л. Буркова // Рідна школа, 2001, лютий. – С. 18–19.
14. Глоссарий современного образования / Под ред. В. И. Астаховой. – Х. : ОКО, 1998. – 272 с.
15. Алексеева М. Б. Системное управление подготовкой профессионалов (методология и методы) / М. Б. Алексеева. – СПб., 1977. – 264 с.
16. Перспективні освітні технології: Науково-метод. посіб. / За ред. Г. С. Сазоненко. – К. : Гопак, 2000. – 560 с.
17. Падалка О. С., Педагогічні технології : Навч. посіб. для вузів / О. С. Падалка, А. М. Нісімчук, І. О. Смолюк, Т. О. Шпак. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1995. – 254 с.
18. Энциклопедический словарь педагогический / Под ред. О. Д. Грекулова. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2002. – 527 с.
19. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : Монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін. // За ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
20. Сікорський П. І. Кредитно-модульна технологія навчання : навчальний посібник /. – К. : Європейський університет, 2004. – 126 с.
21. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : методичний посібник / Автор.-укл. : О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.С.К., 2002. – 136 с.
22. Чернилевский Д. В., Филатов О. К. Технология обучения в высшей школе : Учебн. изд. / Под ред. Д. В. Чернилевского. – М. : Экспедитор, 1996. – 228 с.
23. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічна технологія : Посібник / І. Ф. Прокопенко, В. І Євдокимов. – Харків : Основа, 1995. – 374 с.
24. Змеев С. И. Технология обучения взрослых / С. И. Змеев // Педагогика. – 1998. – № 7. – С. 42 – 45.
25. Подласый И. П. Педагогика: Учебн. / И. П. Подласый. – М. : Высш. образование, 2006. – 540 с.
26. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – М. : Знание, 1989. – 80 с.

V. Yehorova, M. Golubeva

INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS AT THE INSTITUTES OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

The article is dedicated to «pedagogical technology» concept studying in the modern educational process at the institutes of higher education in Ukraine.

УДК 37.036

Кириленко В. Г., Голубєва М. О., Рябець І. В.

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

У статті розкрито зміст поняття «художньо-естетична культура». Розглянуто особливості розвитку художньо-естетичної культури старших підлітків, шляхи формування педагогічних умов, що мають забезпечити найвищі результати у процесі входження людини (як суб'єкта діяльності) в сучасну світову та національну культуру.

Актуальність дослідження

Актуальність теми зумовлена завданнями, сформульованими в Законі України «Про освіту» (1991 р.), Законі України «Про загальну середню освіту» (1999 р.), Державній програмі «Освіта» («Україна ХХІ ст.» (1993 р.), у Націо-

нальній доктрині розвитку освіти України, що спрямовують діяльність учителів та вихователів загальноосвітньої середньої школи на формування освічених, всебічно розвинених, культурних дітей, підлітків та юнацької молоді у нашій державі. Проблема формування художньо-есте-